

Projektipäällikkö Terttu Luojukoski, Satakunnan sairaanhoitopiirin Salpahanke
puh. 044-707 7665 terttu.luojukoski@satshp.fi www.salpahanke.fi

FIALE –ALUETIETOJÄRJESTELMÄ ON KÄYTÖSSÄ KOKO SATAKUNNASSA

Satakunnan sairaanhoitopiirissä on 24 kuntaa ja 12 terveyskeskusta, asukkaita sairaanhoitopiirin alueella on noin 228.000. Sairaanhoitopiirissä on käytössä Musti ja MultiLab potilastietojärjestelmät ja WebKert -sairauskertomus somaattisilla erikoisaloilla, sekä SairaalaSeniori psykiatrian erikoisaloilla. Terveyskeskuksista puolet käyttää Effica- ja puolet Pegasos - potilastietojärjestelmiä. Asukaslukuun suhteutettuna Effica –terveyskeskusten osuus on 75 %. Sairaanhoitopiirissä on käynnissä kattavan sähköisen dokumentoinnin käyttöönottoa valmis-televa Kertomushanke, jonka tehtävänä on myös potilastietojärjestelmien uudistaminen Kansallisen terveyshankkeen tavoitteiden mukaiseksi.

Satakunnassa tehtiin sosiaali- ja terveysministeriön linjausten mukaista kehittämistyötä ja kokeiluja makropilottihankkeessa vuosina 1999 – 2001. Makropilotin tavoitteena oli kehittää sosiaali- ja terveydenhuollon eri organisaatiot kattava aluetietojärjestelmä ja siihen liittyvät saumattoman palveluketjun toteuttamista tukevat ratkaisut. Makropilottihankkeen päätyttyä kehittämistyötä jatkettiin Satakunnan, Pirkanmaan sekä Helsinki-Uusimaan sairaanhoitopiirien yhteistyönä. Koko Satakunta kuuluu kokeilulain (811/2000) piiriin. Kokeilulakia on vähän muutettuna jatkettu vuoden 2005 loppuun asti. Pysyvä lainsäädäntö on valmisteluvaiheessa.

Aluetietojärjestelmän käyttöönottovalmistelut aloitettiin joulukuussa 2003 yhteistyössä Pirkanmaan sairaanhoitopiirin PIRKE-hankkeen kanssa. Samanaikaisesti yhteisen Fiale -hankkeen etenemisen kanssa käynnistettiin tammikuussa Satakunnan sairaanhoitopiirin aluetietojärjestelmän käyttöönottoprojekti **Salpahanke**. Hankkeiden keskinäinen riippuvuus ja eri tehtävien samanaikainen eteneminen asettivat suuria haasteita aikataulujen yhteensovittamiselle. Toimittajan perustama palveluympäristö, sekä sovellusten toiminnallisuus ja Fiale-palvelukokonaisuus hyväksyttiin Satakunnassa ensikäyttöön kevään 2004 aikana.

Aluetietojärjestelmän käyttöönottoprojektin tehtävänä on ottaa tuotantokäyttöön aluetietojärjestelmän toiminnallisuus ja vakiinnuttaa sen tarvitsemat palvelut. Käyttöönottoprojekti suunniteltiin toteutettavaksi vuosien 2004 – 2006 aikana. Käyttäjämäärän arvioidaan vuoden 2006 lopussa olevan on noin 1500 sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaista. Hankkeen jatkumisesta vuodelle 2007 on jo tehty hankesuunnitelma.

Vuoden käyttökokemus Fiale -aluetietojärjestelmästä

Satakunnassa käytettävä aluetietojärjestelmä on Fiale –informaatiopalvelu, jonka ovat makropilotin määrittysten pohjalta yhteistyössä kehittäneet Fujitsu Services Oy ja Itella Suomi Oy. Sama ratkaisu on käytössä myös Pirkanmaalla.

Aluetietojärjestelmän käyttö alkoi Satakunnassa kesäkuussa 2004. Käytön aloittivat perusterveydenhuollon lääkärit, joille ajantasaisen tietojen saaminen erikoissairaanhoitosta oli erityisen tärkeää. Keskeisenä tietosisältönä ovat sairaanhoitopiirin erikoisalojen sairauskertomus- ja laboratoriotiedot, joista tuotetaan päivittäin ajantasaiset viitetiedot.

Ensikäyttäjänä oli viiden terveystieteiden keskuksen 30 lääkäriä noin kolmen kuukauden ajan. Sen jälkeen käyttö on laajentunut säännöllisesti, toukokuussa 2005 käyttäjiä viitettietojen noin 250 terveydenhuollon ammattilaista eri terveystieteiden keskuksista. Huhtikuussa tehtiin aluetietojärjestelmään yli 1500 viitehaku.

Aluetietojärjestelmän käyttöä laajennetaan myös yksityissektorille. Käytön tarvetta ja toimintamutuuksia selvitetään aluksi lääkärikeskusten ja työterveyshuollon yksiköiden rajatulla kokeilukäytöllä.

Käyttäjiltä saatujen kommenttien mukaan jo pelkkä aluetietojärjestelmän käyttö mahdollistaa toimintatapojen muutoksen. Tietojen saatavuudesta hyötyy ensisijaisesti potilas mutta myös lääkäri. Potilaat ovat suhtautuneet järjestelmän käyttöön myönteisesti. Monet lääkärit ovat kokeneet käyttöliittymän vielä kömpelöksi ja suostumusikäntönnön hankalaksi. Toisaalta käyttökokemuksen lisääntyneen tietojen haku on koettu nopeaksi ja sujuvaksi. Kommenttien mukaan erityisesti sairauskertomuksesta on ollut korvaamatonta apua mm. jatkokäytökäntönnöstä ja hoidosta päätettäessä, sekä työkykyarvion tekemisessä.

Kaikki terveydenhuollon yksiköt tuottavat viitteitä

Satakunnan sairaanhoitopiiriin erikoissairaanhoidosta muodostettiin keväällä 2004 historiaviitteet aluetietojärjestelmään 1.10.2000 alkaen kaikkien jäsenkuntien potilastiedoista. Viitattuna tietona ovat erikoisalojen sairauskertomustiedot, röntgenlausunnot, laboratoriotulokset, sekä käynti- ja hoitotietotiedot. Viitteet muodostetaan säännöllisesti päivittäin uusista tapahtumista, tällä hetkellä erikoissairaanhoidosta tuotettujen viitteiden määrä on jo yli 2,5 miljoonaa.

Kevään 2005 aikana on aloitettu perusterveydenhuollon Effica –viitteiden muodostaminen ensin Kokemäen terveystieteiden keskukselta, sen jälkeen mukaan liittyvät kaikki Satakunnan Effica –terveystieteiden keskuksella. Pegasos –adapteria testataan parhaillaan Harjavallan terveystieteiden keskuksella. Vuoden 2005 aikana kaikkien julkisen terveydenhuollon organisaatioiden viitetiedot Satakunnassa ovat käytettävissä aluetietojärjestelmässä. Sairaanhoitopiiriin yksiköt aloittavat kattavan käytön siinä vaiheessa, kun kaikkien terveystieteiden keskusten tiedot ovat käytettävissä vuoden 2005 loppupuolella.

Yhteisesti sovitut ratkaisut käytössä

Fiale - aluetietojärjestelmän toteutus ja käyttö Satakunnassa pohjautuu kokeilulain, kansallisten suositusten ja yhteisesti sovitujen rajapintojen noudattamiseen. Aluetietojärjestelmän tietotekninen ratkaisu perustuu viitetietokantaan, joka on rekisterinpitäjittäin hajautettu perusjärjestelmien looginen osarekisteri. Toisen toimintayksikön viitteen ja viitatun tietosisällön katsominen edellyttää ensisijaisesti asiakkaan antamaa suostumusta. Tiedon luovutuksesta, suostumuksesta ja tietojen katselusta tehdään merkinnät viitetietokannan lokiin, jonka tietoihin on asiakkaalla tarkastusoikeus.

Perusjärjestelmien liittäminen viitetietojärjestelmään on toteutettu HL7 – yhdistyksen 'avoimet rajapinnat' – määrittelyn mukaisesti. Adapterit ovat yleiskäyttöisiä ja niiden avulla voidaan jatkossa välittää myös muita tietoja. Adapterin avulla tapahtuvaa tiedonvälitystä kokeillaan Satakunnassa mm. hoidon saatavuuden seurantatietojen välittämisessä.

Viitetietojärjestelmän ja perusjärjestelmien välisessä tiedonsiirrossa perusjärjestelmän adapteri sovitaa tietosisällöt viitejärjestelmälle sopivaan HL7 CDA muotoon ja hoitaa tiedonsiirron viitejärjestelmään. Ensimmäisessä vaiheessa on käytössä katselumutuoiset R1 – dokumentit, rakenteisen CDA R2 – mutuoisen tietosisällön testaus ja käyttöönotto on suunnitelmassa.

Helppokäyttöinen, toimiva ja tietoturvallinen

Aluetietojärjestelmää käytetään internet-selaimella, työaseman lisävarusteena tarvitaan kortinlukija. Perusjärjestelmän käyttö säilyy entisellään, koska viitetietojen käyttäminen ei ole riippuvaista organisaation omasta perusjärjestelmästä. Aluetietojärjestelmää käyttävä ammattilainen kirjautuu palveluun henkilökohtaista toimikorttiaan käyttäen. Asiakastietojen katselu edellyttää asiakkaan informointia ja suostumusta tietojen käyttöön. Suostumus kirjataan aluetietojärjestelmään ja tietojen käytöstä tallentuu merkintä tietoturvalokiin.

Toimipaikat ja koodistot yksilöidään OID-tunnuksilla, palveluluokitus on Stakesin palveluluokitusprojektissa tehdyn luokituksen mukainen. Projektissa on jatkossa varauduttu käyttämään Stakesin koodistopalvelinta koodistojen ja luokitusten ylläpidossa. Käyttöoikeudet määritellään etukäteen rooliperusteisesti. Käyttäjien tunnistamiseen käytetään henkilökohtaista, ammattilaisvarmenteen sisältävää korttia. Varmennepalvelut hankitaan Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiriltä.

Tietoturvallisuuteen liittyvät vastuut ja palvelun korkea tietoturvaso on sovittu palvelun puitesopimuksessa ja sen tietoturvaliitteessä.

Saumaton palvelu

Aluetietojärjestelmän käyttöönoton tarkoituksena on tukea kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen suunnittelua ja ohjausta sekä mahdollistaa saumattomasti yli organisaatorajojen ulottuva asiakkaan palveluketjun toteutuminen.

Palveluketju on saman asiakkaan tiettyyn ongelma- tai tarvekokonaisuuteen kohdistuva, organisaatorajat ylittävä, suunnitelmallinen ja yksilöllisesti toteutuva palveluprosessien kokonaisuus. Palveluketju edellyttää jonkun sosiaali- tai terveydenhuollon tai sosiaalivakuutuksen toimintayksikön ottavan vastuun asiakkaalle annettavien palvelujen ohjauksesta ja seurannasta. Suunnitelma laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa ja se perustuu palvelun tarpeesta tehtyihin selvityksiin ja käytössä oleviin voimavaroihin. Asiakkaalla on mahdollisuus rajata, mitä tietoja palvelusuunnitelmassa näytetään ja kenelle.

Palveluohjauksesta hyötyy henkilö, jonka palvelujen käyttö näyttää muodostuvan jatkuvaksi ja edellyttävän kontakteja eri puolille etuus- ja palvelujärjestelmää. Palvelusuunnitelma, samoin kuin omaneuvojasopimus, tehdään yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa niin, että asiakkaan esittämät toivomukset huomioidaan mahdollisuuksien mukaan.

Asiakkaan palvelusuunnittelusta vastaava ammattilainen poistaa palveluiden saumoja luomalla kokonaisvaltaisen kuvan asiakkaan tilanteesta ja turvaamalla hänen tarvitsemiensa palveluiden saatavuutta ja jatkuvuutta. Palvelukokonaisuuden suunnittelu yli organisaatorajojen on tarkoituksenmukaista sekä asiakkaiden itsensä, että palvelunjärjestelmän kannalta.

Toimintatapojen muuttaminen edellyttää sopimista

Toimintamallien juurtuminen pysyväksi toimintatavaksi sekä toimintaa tukevan teknologian (aluetietojärjestelmä) käyttöönotto edellyttävät organisaatiokohtaista toiminnan suunnittelua määrätietoista koulutusta. Toiminnallisen muutoksen toteuttamiseksi tarvittavaa koulutusta toteutetaan rinnan aluetietojärjestelmän käyttöönoton kanssa. Muutoksen läpivienti edellyttää alueellista sitoutumista, muutoshalukkuutta ja vahvaa hankkeen koordinoitua.

Toimintatapojen muutokseen liittyviä yleisiä tavoitteita ovat:

- Alueellisen yhteistyön kehittäminen
- Joustava ja ajantasainen tiedon saatavuus
- Ammattilaisten osaamisen kehittäminen
- Sosiaali- ja terveyspalvelujen suunnitelmallisuuden lisääminen
- Palvelujen tehostaminen ja laadun turvaaminen

Tiedottaminen on tärkeä osa Salpahanketta

Käyttöönottoprojektin tiedotussuunnitelman mukaan *‘Suunnitelmallisella tiedottamisella luodaan Salpa-hankeelle tuore ilme ja pyritään aktiivisesti irti ‘historian rasitteista’. Projektin alkuvaiheessa tiedotetaan asiallisesti toteutuneesta etenemisestä ja kokemuksista, ei suunnitelmista. Tehdään se, mitä luvataan ja luvataan tiedotuksissa vain se, mitä pystytään pitämään.’*

Tiedotustoimintaa ohjaa konsulttina tiedotusalan ammattilainen. Projektin eri vaiheissa on pidetty yhteyttä eri tiedotusvälineisiin. Tiedotustilaisuuksia järjestetään projektin eri etenemisvaiheissa. Projektilla on yhteiskäyttöinen sähköpostiosoite (salpatuki@satshp.fi) ja omat internet-sivut (www.salpahanke.fi). Projektin tiedotuslehti Salpa-sanomat julkaistaan 4 kertaa vuodessa, lehti on pdf-muodossa myös projektin internet-sivulla.

Yleinen informaatioportaali tietolähteenä

Aluetietojärjestelmään liittyy asiakastietojen lisäksi myös yleinen informaatioportaali (Salpanet). Se on www-ympäristöön sijoitettu informaatiopalvelu, joka sisältää yleistä, ei-asiakaskohtaista tietoa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä sosiaalivakuutuksen palveluista, alalla vallitsevista käytännöistä, ohjeistuksesta, tilastoista, tapahtumista ja koulutuksista. Palvelun sisällöt on tarkoitettu sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille, että soveltuvin osin myös kansalaisille. Salpanet -portaali tuotetaan Fujitsu Services Oy:n toimittamalla NetCommunity v. 8 julkaisujärjestelmällä.

Asiakkaan lisääntyvä mahdollisuus vaikuttaa asioihinsa sosiaali- ja terveydenhuollon ja muun sosiaaliturvan päätöstilanteissa voi toteutua vain, kun asiakkaan ja ammattilaisen (esim. omaneuvojan) saatavilla on riittävästi ymmärrettävässä muodossa olevaa tietoa päätöksenteon perustaksi. Saumaton palveluketju toteutuu, kun eri organisaatioiden toiminnasta on saatavilla tietoa, joka edistää organisaatioiden välistä yhteistyötä ja palvelujärjestelmän yhteinäisen kokonaisuuden muodostumista. Salpanet -portaali avautuu etusivuna kirjauduttaessa Fiale -aluetietojärjestelmään.

Käyttöönoton vaikutuksia tutkitaan jatkuvasti

Saumattoman palvelun toteutumista Satakunnassa selvittämään on käynnistetty tutkimushanke. Hankkeessa on tarkoitus arvioida sosiaali- ja terveydenhuollon saumattoman palveluketjun ja sitä tukevan teknologian (aluetietojärjestelmä) aiheuttamaa muutosta ammattilaisten työkäytännöissä ja toimintatavoissa, vaikutusta asiakkaan hoitoon ja palveluun, sekä palvelujen tuottamiseen, järjestämiseen ja kustannuksiin.

Ensimmäisessä tutkijoiden tekemässä haastattelussa aluetietojärjestelmän käyttäjät pitivät tekniikkaa toimivana ja järjestelmää helppokäyttöisenä, mutta sovelluksen lay out –ratkaisut koettiin turhan kömpelönä monien valintojen ja näyttövaihtojen vuoksi. Kaikki haastateltavat kokivat järjestelmän hyödyttävän sekä lääkäriä että potilasta.

Saatujen kommenttien ja alueellisen Salpa-kehitysryhmän asettamien vaatimusten pohjalta tehtiin asiakastietojen käsittelyyn heti käytettävyyttä parantavia muutoksia, sekä määriteltiin suostumuskäsittelyyn ja palveluketjutoimintoihin liittyvät muutokset jotka otetaan käyttöön kesäkuussa 2005.